

Koulun hyvinvointikuvaus

Ideakortti-sarjaa julkaisee Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakesin Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen - tulosalueen Kuntien hyvinvointistrategiat - ryhmä.

Ideakorteissa esitellään ohjeita ja ratkaisuja, joiden avulla eri alojen ammattilaiset voivat kehittää toimintatapojaan.

ISSN 1456-4475

Hyvinvointikuvaus on kehittämistyökalu

Koulun hyvinvointikuvaus on tiivis kuvaus koulun hyvinvoinnin tilasta ja siinä tapahtuneista muutoksista. Koulun hyvinvointia kuvataan asiantuntijoiden valitsemien muuttujien avulla.

Koulun hyvinvointikuvaus kertoo tiiviissä muodossa kouluyhteisön hyvinvoinnista; koulusta työympäristönä, oppimisen ja opetuksen olosuhteista, koulun ilmapiiristä, lasten ja aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta, oppilaiden terveydestä ja elintavoista, turvallisuudesta sekä koulun fyysisestä ympäristöstä.

Koulun hyvinvointikuvaus on toiminnan kehittämisen, seurannan ja arvioinnin väline.

Koulun hyvinvointikuvaus laaditaan vuosittain ja julkaistaan koulun toimintakertomuksen yhteydessä. Hyvinvointikuvaus on hyvä laatia yhdessä rehtorin, opettajien, oppilashuoltohenkilöstön ja oppilaiden kanssa. Myös vanhemmat voivat siihen osallistua.

Vuosittain laadittava hyvinvointikuvaus on tarkoitettu myös vanhemmille ja kunnan päättäjille. Tämä kuvaus on lyhyempi kuin koulun sisäiseen käyttöön tarkoitettu muutaman vuoden välein tehty kuvaus. Toinen tapa jaksottaa hyvinvointikuvauksen valmistelua, on käsitellä joka vuosi yhtä teemaa tarkemmin ja esitellä toiset teemat lyhyesti seurantaindikaattoreilla.

Hyvinvointikuvaus toimii koulun hyvinvointitilanteen kartoittajana ja hyvinvointirakenteen vahvistajana.

Hyvinvointikuvaus on kunnan hyvinvointikertomuksen osa

Koulun hyvinvointikuvausta voi verrata kunnan hyvinvointikertomukseen, joka on tiivis kuvaus väestön hyvinvoinnin tilasta, siinä tapahtuneista muutoksista ja tehtyjen päätösten ja toimintaohjelmien vaikutuksista väestön hyvinvointiin.

Väestön hyvinvointia ja siinä tapahtuneita muutoksia kuvataan hyvinvointi-indikaattoreiden osoittamilla tunnusluvuilla tai verbalisilla kuvauksilla. Hyvinvointi-indikaattoreilla kuvataan väestön elinoloja, elinympäristöä, terveyttä, elintapoja, elämänhallintaa ja kunnan hyvinvointipalvelujen toimivuutta niille asetettujen vaatimusten mukaisesti.

Kunnan hyvinvointikertomus on viranhaltijoiden laatima asiakirja poliittisen päätöksenteon apuvälineeksi ja seurannan välineeksi.

Koulun hyvinvointikuvauksen sisältö

Koulua kuvaavat teknisiä tietoja ovat:

- koulun nimi
- perustamisvuosi
- koulun toiminta-ajatus
- luokka-asteet, oppilaiden määrä (lkm/luokka-aste)
- koulun erikoistehtävät, painotukset
- henkilökunnan määrä henkilökuntaryhmittäin ja
- oppilashuoltoryhmän kokoonpano

Koulun hyvinvointikuvauksen sisältö

Koulut voivat soveltaa hyvinvointikuvausta omien tarpeiden mukaan, mutta tärkeää olisi, että ne pääpiirteissään olisivat yhdenmukaisia, jolloin niiden vertailtavuus ajallisesti ja toisten koulujen kanssa mahdollistuisi.

Kun hyvinvointikuvauksesta saadaan käytökokemuksia ja sitä hiotaan esiin nousevien tarpeiden mukaan, mallia voi suositella kaikille kouluille. Hyvinvointikuvaus sisältää ne elementit, joihin uusissa koululaeissa kiinnitetään huomiota.

Hyvinvointikuvauksen teema-alueet ja niiden sisältö

Kuvauskohteet esitetään tunnusluvuilla, mikäli ne ovat saatavissa. Tämän lisäksi voidaan kuvata, mitä kunkin indikaattorikonaisuuden kohdalla on tehty tai on meneillään. Esimerkit indikaattoreiden jälkeen tarkentavat sisältöä. Kuvauksessa kannattaa keskittyä kulloinkin ajankohtaisena oleviin asioihin.

1. Koulu työympäristönä

- Koulun tilat (m^2 tai m^3 /oppilas, terveellisyys, toimivuus, viihtyisyys; esim. sisäilman laatu, kalusteet, sosiaalityilat, säilytystilat, siivous)
- Piha-alue (virikkeellisyys, monipuolisuus, turvallisuus, toimivuus)
- Luokka/opetusryhmäkoot, opetuksen järjestelyt
- Opettajanhuone, tukipalvelujen sijoittuminen
- Kouluruokailun tilat ja toimivuus

2. Oppimisen ja opetuksen olosuhteet

- Oppimisen edellytykset (esim. opettajien jatkokoulutus, tiedonkulku, johtaminen, yhteistyö, sijaisjärjestelyt, opettajien jaksaminen, työhyvinvointikartoitukset)
- Oppimisen ilmapiiri (esim. luokkien sosiaalinen ilmapiiri, vuorovaikutus, oppilasaktiivisuus, tukioppilastoiminta)
- Oppilaiden edistymisen seuranta, arvioinnin toteuttaminen, tuki alle 6.5 keskiarvo-oppilaille ja hyvien oppilaiden kannustaminen)
- Erityisopetuksen järjestelyt (esim. tilat, erityisopetuksen muodot, yksilö vai ryhmäopetus)

■ Oppilashuoltoryhmän toiminta (esim. kokoontumistiheys, käsiteltävät asiat, toimintatavat)

■ Yhteistyö (kodin ja koulun välillä, muut hallinnonalat, muut yhteistyökumppanit)

3. Turvallisuus

■ Fyysinen turvallisuus (esim. koulun ympäristön turvallisuus, koulutapaturmien ja väkivallan esiintymisen)

■ Henkinen turvallisuus (esim. koulukiusaamisen esiintyminen ja menettelytavat, koettu turvallisuus)

■ Koulun ensiapuvalmius, kriisisuunnitelmat

■ Liikenneturvallisuus koulun ympäristössä

■ Ehkäisevä päihdetyö koulussa

■ Terveystarkastukset (ympäristöterveys, turvallisuussuunnitelma)

4. Terveys ja elintavat

■ Koulun hyvinvointivahvuudet

■ Koettu terveys (kouluterveyskyselystä)

■ Opettajien/muun henkilökunnan koettu terveys (esim. työkykyindeksit/TTL, Kuntokymppi/TTL)

■ Poissaolot, sairaus/muut poissaolot (opilaat, opettajat, muu henkilöstö)

■ Psykososiaaliset oireet (masennus, 'huolen harmaat vyöhykkeet' opettajien ja terveydenhoitajien näkökulmasta)

■ Tupakointi ja päihteiden käyttö (kouluterveyskysely, muutokset viime vuosina, koulun toimintakäytännöt, säännöt, sopimukset, teemaviikot jne.)

■ Terveys- ja turvallisuusosaamisen vahvistaminen (Terveys- ja turvallisuustietojen ja taitojen vahvistaminen, terveysneuvonta)

■ Kouluterveydenhuolto (saatavuus, oppilaiden terveyden ja hyvinvoinnin seuranta, osallistuminen terveysosaamisen vahvistamiseen, kouluterveydenhuollon henkilöstö ja osaaminen, toimitilat)

■ Oppilashuollon järjestäminen (toiminta- ja arviointisuunnitelma)

■ Yhteistyö koululaisten vanhempien ja huoltajien kanssa (vanhempien osallistuminen terveystarkastuksiin)

■ Kouluruokailu (ruokailun käyttö)

5. Yleisarviointi ja tulevaisuuden suunnitelmat

Viimeinen kappale sisältää tulevaisuuden kehityssuunnitelmat. Se painottuu tulevaisuuden suunnitelmiin ja toiminnan priorisointiin. Arviointikappale on lyhyt ja tiivis.

Varsinainen koulun hyvinvointikuvaus jakaantuu viiteen osaan:

■ **Koulu työympäristönä**

■ **Oppimisen ja opetuksen olosuhteet**

■ **Turvallisuus**

■ **Terveys ja elintavat sekä**

■ **Yleisluonteinen arviointi ja tulevaisuudessa painotettavat asiat**

Lisää tietoa

Perttilä K., Kautto S., Lounamaa A., Luopa P., Ritamo M., Rimpelä M., Pesonen A.-E., Zotow M. (2003). Hyvinvointi kouluuyhteisössä (HVK) -kehittämishankkeen loppuraportti, Stakesin Aiheita -sarjan käsikirjoitus.

Stakes (2003). Hyvinvointi koulussa -hanke (HVK). Terve Kunta -verkosto. <http://www.stakes.fi/hyvinvointi/ted/tkverkosto/hvk/index.htm>.

Vertaisarviointi hyvinvoinnin työkaluna -esimerkkinä kouluuyhteisö. Stakesin ideakortti 1/03.

Hyvinvointikertomus kunnan strategiatyön välineenä. Stakesin ideakortti 2/03.

Arnkil T.E., Eriksson E., Arnkil R. (2000). Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 253:2000.

Helsingin kaupunki (2003). Hyvinvointi koulussa, Ressun peruskoulu. <http://www.ressuy.edu.hel.fi/main/toiminta/hvk/hvk.htm>.

Kajaanin kaupunki (2003). Hauholan koulu. <http://edu.kajaani.fi/~hauhola/vo.htm#>.

Porin kaupunki (2003). Hyvinvointi Kuninkaanhaassa. <http://koulut.cedunet.com/khakaya/>.

Soini H. (2001). Oppiminen sosiaalisena käytäntönä. Vertaiskonsultaatio yhteistoiminnallisena oppimisen muotona. Psykologia 1 - 2, 49-58.

Tampereen kaupunki (2003). Hyvinvoinva koulu, Tesoman ala-aste. <http://www.info.tampere.fi/a/tesomajarvi/hankkeet/hankkeet.html>.

Vantaan kaupunki (2003). Hyvinvointi koulussa -hanke, Tikkurilan koulu. <http://www.edu.vantaa.fi/tikkurila/toiminta.htm>.

Yhteystiedot

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Kuntien hyvinvointistrategiat -ryhmä

Kerttu Perttilä
Puhelin: (09) 3967 2318
Faksi: (09) 3967 2201

Sähköposti
kerttu.perttila@stakes.fi
www.stakes.fi/hyvinvointi/khs

Postiosoite
PL 220, 00531 Helsinki
Käyntiosoite
Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Puhelin: (09) 396 71
Faksi: (09) 3967 2201
www.stakes.fi

Miten koulut arvioivat hyvinvointikuvausta?

Yhteenvetoa HVK -kouluissa tehdyistä haastatteluista

Hyvinvointikuvauksen tekeminen nähtiin joissakin kouluissa yhdeksi Hyvinvointi koulussa -hankkeen myönteisimmistä asioista. Kuvausta pidettiin yhtenä koulun itsearvioinnin välineenä.

Rehtoreiden ja opettajien mielestä kunnallishallinnossa ei riittävästi tunneta koulussa työskentelevien olosuhteita, eivätkä kunnalliset päättäjät osaa arvioida päätöksiä tehdessään, kuinka olennaista on opetuksen kannalta esimerkiksi oppilaiden määrä luokassa.

Monien rehtoreiden ja opettajien mielestä koulun hyvinvointikuvaus tulisi jakaa koulutoimenjohtajille, johtokunnille ja/tai opetuslautakunnille. Joidenkin mielestä kuvaus voitaisiin liittää koulun kotisivuille, jolloin se palvelisi eniten ns. 'ruohonjuuritason'. Julkiseen jakoon valmisteltava koulun hyvinvointikuvaus ei saisi olla liian laaja.

Osa rehtoreista piti tärkeänä, että hyvinvointikuvaus esitellään vanhemmille, se hän kertoo koulun toiminnasta. Hyvinvointikuvausta pidettiin myös koulun mainoksena, joka voisi houkutella vanhempia valitsemaan lapsilleen juuri tämän koulun. Toisaalta todettiin, että jos hyvinvointikuvaus tehdään mainostarkoitukseen, siinä halutaan antaa koulusta mahdollisimman myönteinen kuva, eivätkä koulut laadi hyvinvointikuvaustaan silloin totuuden mukaisesti.

Vaikka koulun hyvinvointikuvausta pidettiin tarpeellisena ja kehittämisen arvoisena, useiden rehtoreiden mielestä kuvauksen runko ei aivan sellaisenaan palvellut heidän koulunsa tarpeita. Joidenkin mielestä mahdollisimman lyhyt ja tiivis hyvinvointikuvaus olisi käyttökelpoinen. Toisaalta epäiltiin, että liian tiivis ja paljon keskiarvoja sisältävä kuvaus ei kuvailisi koulua riittävän monipuolisesti.

Kokemukset hyvinvointikuvauksen laajuudesta ja laadinnasta menivät ristiin. Joidenkin mielestä nykyinen laajuus oli sopiva ja ohjeistus erinomainen. Joidenkin toisten mielestä tässä laajuudessaan kuvauksen laatiminen oli erittäin työlästä. Pelättiin myös sitä, että liian tarkka ohjeistus jättäisi arviointia rikastuttavan työstämis- ja sitoutumisvaiheen pois.

Kuvauksen rungon katsottiin olevan hyvä pohja työskentelylle ja ajateltiin, että sisältö voisi elää koulussa sitä uudelleen laadittaessa.

Yleisesti ottaen pidettiin hyvänä käytäntönä, että koulun hyvinvointikuvaus laaditaan yhdessä rehtorin, opettajien, oppilaiden ja vanhempien kanssa.

Oppilaiden mielipiteitä kannattaa kuunnella ja toiveena oli, että oppilaskunta ja tukioppilaat osallistuisivat nykyistä enemmän koulun hyvinvointikuvauksen laadintaan.